

és kisebbségtudományi, valamint nemzetiségi kérdésekkel foglalkozott. A tudós társaság könyvsorozatot is indított, melynek első kötete az Asztalos Miklós által szerkesztett *Jancsó Benedek emlékkönyv* volt. Ebben 23 kutató tanulmánya olvasható (ez a könyv 1931-ben jelent meg). Kolosváry tehát a következőket jegyezte meg Jancsóval kapcsolatban: *„Élete minden munkájából refrainszerűen szól hozzánk egy nagy gondolat. Ugyanaz, melyre Turán legnagyobb bölcsje Kung-fucse tanította az ő azóta sok ezredévet átélt nagy nemzetét. A fegyvereitől megfosztott nemzet nem vész el, a kenyereitől megfosztott nemzet sem vész el – hanem pusztá kezekkel, éhségtől gyötörve is kiállja a legegénylőtlenebb harcot. De elpusztul és elvész az a nemzet, melynek fiaiból kiveszett a bizalom.”*

A határon túliak magyar állampolgársága, a Székelyföld autonómiájának kérdése vagy éppen most a székely zászló kitűzésének a kérdése (de lehetne az oktatás területén a most folyó nagy átalakítását is említeni) és az, hogy ezekben a kérdésekben nem tudunk egységesen magyar érdekű álláspontot elfogadni, képviselni, sőt érvényesíteni; mind azt jelzik, hogy a magyarságból sajnálatos módon szinte teljesen kiveszett ez a fajta egymás irányában megnyilvánuló bizalom. Az általunk 2011-ben kiadott Jancsó Benedek emlékezete című tanulmánykötethez adott rangos ajánlások egyikében erre a bizalomra is hivatkozik a Magyar Országgyűlés elnöke, és hitet tesz amellett, hogy ez a bizalom újjáépíthető.

A Jancsó Alapítvány azon munkálkodik, hogy a maga szerény eszközeivel segítse ezt a folyamatot, sokan hitet teszünk amellett, hogy ennek a bizalomnak az újjáépítésében Jancsó Benedek eszmeisége a sok más hozzá hasonlóan gondolkodó tudóssal együtt segítségünkre lesz.

Az emlékezés, a köztudatba hozás az elmúlt években megkezdődött, a mai napon elmondható, hogy a nevelés- és oktatástudomány, a pedagógus szakma is megtette Jancsó Benedek irányában azt az első lépést, amit 1945 óta sajnos hiába várt a magyar társadalom. Természetesen jogosan várható el, hogy Jancsó Benedekről az irodalomtörténet és történelemtudomány, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia is a tudatos elhallgatás helyett a jelentőségéhez mérten emlékezzék meg. Véleményünk szerint erre a szellemiségre és erre a szellemre a nemzetnek igen nagy szüksége van!

A Jancsó Benedek című könyv bemutatóján elhangzott előadás

Jáki László

Tisztelt Vendégek, Tisztelt Kollégák!

Rövid időn belül két tanulmánykötet is megjelent Jancsó Benedek oktatáspolitikai, pedagógiai nézeteiről. Ezért e helyen mindössze néhány olyan gondolatot szeretnék felvetni, amelyek Jancsó írásaiból ma különösen aktuálisak. Ezek tehát: gondolatai a testi nevelésről, a gyermek megismeréséről, szeretetéről, életkori sajátosságairól, a pedagógiai hivatásról és a középiskolai rendszer átalakításáról.

A mindennapos testnevelés bevezetése idején, amikor vizsgálatok sora bizonyítja a tanulók mozgáshiányát, s annak következményeit, a helytelen táplálkozását, különösen aktuális Jancsó felismerése a *testi nevelés* fontosságáról. Megdöbbenő, hogy több mint száz évvel ezelőtt már azokkal az érvekkel indokolta a testi nevelés előnyeit, melyek ma váltak igazán aktuálissá. Megállapította, hogy *„Soha egyetlen időszakban sem volt az értelmi munka iránt támasztott igény akkora, mint most.”* Felismerte, hogy *„Nincs kilátás, hogy az elsajátítandó ismeret kisebbednék, sőt ellenkezően állíthatjuk, hogy idővel növekedni fog. Nincs más védelmi eszköz, mint lehetővé tenni, hogy az ifjúságnak testileg is megbírja a réáhalmozott ideg és izomemésztő szellemi munkát.”* A tanulók szellemi túlterhelése veszélyekkel jár. Helyesen állapította meg, hogy a mozgás és a játék egyaránt kedélyjavító és teljesítménynövelő. Említi azt is, hogy egy társasági beszélgetés alkalmával Molnár Aladár történész panaszkodik fáradtságáról, s megkérdezi Herman Ottót, miként őrzi meg szellemi frissességét. Herman válasza: *„Kedves Aladár, semmi különös ellenszerem nincs, csak éppen ellenkező életmódot folytatok, mint te [...] Nem ülök mindig az íróasztal mellett, hanem néha odaülök ama másik asztal mellé is, hol jó barátok poharat emelve áldoznak a barátság istenének. Egyszerűen keresem a változatosságot és a jó kedvet.”* Ugyancsak jellemző Jancsóra, hogy a budapesti I. kerületi gimnázium igazgatójaként a szokásoktól eltérően az iskola értesítőjében nem elvont, a tanulóktól és a szülőktől egyaránt távoli tudományos kérdéssről ír, hanem nevelő célzattal a játékról, a szabad levegőn való tartózkodás fontosságáról értekezik. *„A nagyszünidő következik – írja –, mozogjatok, játszatok sokat. A szabadban való mozgás és játék meghozza étvágyatokat, megpirosítja arcotokat, visszaadja lelketek rugalmasságát, szívetek jó kedvét.”* Fontosnak tartja az iskolai testnevelést, ugyanakkor a német tornával szemben előnyben részesíti az angol játékoságot.

E témakörben foglalkozik Jancsó az iskolaudvarok fontosságával is. E korban a Bárczi-féle iskolaépítési program előtt vagyunk, a középiskolák jelentős része bérházakban volt elhelyezve, ahol udvarról szó sem lehetett. Jancsó meggyőződése, hogy az óráközi szüneteknek a felfrissülést kell szolgálni, s nem a következő órára való felkészülést. *„Az ifjúság ki is megy*

e 10 percek alatt az udvarra, mert nem szabad a teremben maradnia, de mit csinál több mint 50%-a a szünet alatt? Szurkol a következő órára a kezében tartott könyvből.” Jancsó szerint a játék arra is alkalmas, hogy a pedagógus jobban, illetve más oldalukról is megismerje a gyerekeket.

És ez átvezet Jancsónak más írásaiban is több helyen visszatérő gondolatához: a *gyermeki személyiség tiszteletéhez és megismeréséhez*. Ennek megértéséhez utalnunk kell arra, hogy mindezt a XIX. század végén tette, amikor e kérdésekkel az úgynevezett gyermektanulmányozás – Nagy Lászlóra, Éltes Mátyásra, Ranschburg Pálra gondolok – csak egy évtizeddel később kezd foglalkozni. Jancsó szereti és megérti a gyerekeket, de fordítva is igaz: megérti, és ezért szereti őket. Fontosnak tartja az életkori sajátosságok figyelembevételét. Jellemző gondolkodására, hogy amikor saját kisfiával sétál Zugligetben, és a gyerek megunja a sétát, akkor nem előadást tart a séta, a szabad levegő fontosságáról, nem követel, nem parancsol, hanem levág egy faágat, azt kinevezi lónak, mire gyermeke vidáman „lovagol” tovább.

A tanuló megismerése, életkori sajátosságainak felismerése és elfogadása Jancsó különleges érdeme. Ő az, aki megvédi a pajkos, „rossz” gyereket. Egy alkalommal aradi tanársága idején osztályának tanulói véletlenül összetűzésbe kerülnek egy arra lovagló katonatiszttel. A kardlapozás, majd a tanulók részéről történő „visszavágó” középkor hatalmas botrányt kavart (a XIX. század végén vagyunk!). Az igazgató példás büntetést kíván, de Jancsó „elkeni” az ügyet. Ma, amikor nehezen találjuk meg az egyensúlyt a tanulói jogok korlátlan liberalizmusának hangsúlyozása és a hagyományos porosz szemlélet örökségére támaszkodó szigor között, akkor Jancsót ebből a szempontból is aktuálisnak tekinthetjük.

A fentiekből logikusan következik, hogy Jancsó igen fontosnak tartotta a pedagógust is.

A pedagógia évszázadok óta keresi a jó pedagógus személyiségjegyeit. Én, 70 éves pedagógiai gyakorlatom alapján Jancsóval együtt vallom, a *megértés és szeretet* – természetesen megfelelő szaktudással párosulva – minden másnál fontosabb. A pedagógus életpálya modell bevezetése idején figyelmet érdemel, hogy Jancsó fontosnak tartja a pedagógusok anyagi megbecsülését, de szerinte mindennél fontosabb azok hivatástudata. Rossznak tartja, hogy a tanári pálya választása sok esetben esetleges, pedig aki a tanári pályát választja, annak eleve le kell mondania a meggazdagodás lehetőségéről. *„Illő és méltányos – írja –, hogy a tanár idealizmusa megőrzése végett hozzászokjék a nemes evangéliumi szegénység és egyszerűség tisztességéhez.”*

Végül megemlítjük – mivel eddig senki sem foglalkozott vele – Jancsó középiskolai tervezetét. Köztudott, hogy valamennyi iskolarendszer legérzékenyebb pontja a középiskola. Az optimális rendszer, ha egyáltalában van ilyen, összetett politikai, kultúrpolitikai, gazdasági és nem utolsósorban pedagógiai, valamint pszichológiai kérdés. Jancsó kilenc osztályos középiskolai tervezete egy iskolatípuson belül kívánta ezt az összetett kérdést megoldani. E terv elemzése neveléstörténet-írásunk egyik adóssága.

A *Jancsó Benedek* címet viselő, a címadó pedagógusi életpályáját és neveléstudományi munkásságát bemutató könyv a Tudós tanár – Tanár tudós sorozatban jelent meg. A sorozatban eddig többek közt Fináczy Ernőről, Marek Józsefről, Hegedüs Gézáról, Antall Józsefről, Öveges Józsefről, Teleki Pálról jelent meg kötet.⁷⁹ Jancsó szervesen illeszkedik a sorozatban megjelentekhez. Valamennyien a tudományt, az értékek megőrzését, azok továbbadását, azaz az országot és a pedagógiát szolgálták.

Sokan a történeti kutatást feleslegesnek tartják. Ezzel szemben meggyőződésem, ha tudós elődeinktől csak egy-egy gondolattörödéket veszünk át, már az is segít vagy segíthet a XXI. század szinte megoldhatatlanul nagy feladatainak megoldásában.

---

⁷⁹ Elektronikus számunkban e sorozat (és a *Mesterek és tanítványok* sorozat) összes könyvét bemutatjuk bibliográfiánkban.